

LA RENAXENSA,

PERIÓDICH DE LITERATURA, CIENCIAS Y ARTS.

SURT LOS DIAS 10, 20 Y ÚLTIM DE CADA MES.

PREUS DE SUBSCRIPCIÓ.	REDACCIÓ Y ADMINISTRACIÓ.	RECLAMS.
Tres mesos. 9 Rals.	Carrer de Jerusalem, n.º 32, primer pis.	Los subscribers per ratlla. . 1/2 Ral.
Al estranger, tres mesos. . 13 »		Los no subscribers per id. . 1 »
Ultramar, tres mesos. . . 18 »		Passant de 10 ratllas, á preus con-
Un número sol. 1 »		vencionals.

SUMARI.

Un assaïtj de filosofia crítica; per *Joseph Masferrer y Arquimbau*.—Barcelona (poesia); per *Francesch Mathew y Fornells*.—L' Engadina y 'l ladin que allí 's parla; per *Joseph Balari y Jovany*.—Laboratori del pagès; per *Lluís Justo y Villanueva*.—No m' oblidis (poesia); per *Ramon Vieta*.—Jochs Florals.—Corrandas populars; per *Enrich Serra y Caussa*.—Teatres; per *R.*—Novas.

Folletí.—Historia de Banyolas (continuació); per *Pere Alsins*.—Julita (continuació); per *Martí Genís y Aguilar*.

UN ASSATJ DE FILOSOFIA CRÍTICA.

III.

Mostrada en l' article precedent l' importancia ideològica de l' extensió, que revelan y ensemps suposan totes les altres virtuts que conexem de la materia; debem ara endinza'ns mes en la cosa y discórrer sobre 'ls elements intrínzecs que fan que 'ls cossos sian extensos, reflexionant metafísicament y analisant l' idea que d' aytal propietat los sentits nos donan.

Concebint, ó millor pot ésser, imaginant l' univers contingut dins d' una esfera de capacitat infinita, que en son si inclou y empresona tots los astres del cosmos, restantli encara prou amplitut, pera tancar en les seves parets que constantment axampla la ment y allunya, una munió infinita de nous mons infinitament pus grans que l' existent que de sopte apareguessen mes enllà dels actuals límits de la creació; es com pot hom representarse la noció indeterminada y fosca del espay, que des-sota 'ls cosos y mes avall que l' extensió, y com sostenint la materia, figura com última condició metafísica en lo mon complex de la naturalesa objecte dels sentits. Sens donar l' importancia que concedia Clarke á l' idea del espay, que l' atribuí á la substancia de Deu ab honors d' immensitat, importancia que, segons Balmes, deu á la facultat imaginativa engrandint indefinidament l' extensió corporal, ab la que suposa á l' espay racionalment identificarse; ni pretenint tampoch conèixer sa na-

turalesa que, com la de l' extensió, creyem te sos secrets amagats á l' escrutació metafísica; pensam, no obstant, que la que acabam de assenyalar es la veritable significació, si vulgar, natural y comuna del mot tant sovint usat pera determinar físicament lo que l' extensió sia.

Una part, donchs, major ó menor que en dita capacitat un cos qualsevol comprega y ompla es lo que determina la quantitat de la seva extensió, anomenada també *volum*, pera significar en sa totalitat l' idea que la ciencia ha trobat composta, abstractant per l' anàlisis. Ningú ignora lo que son *dimensions*, que un cos es extens de tres maneres, *llarch*, *ample* y *grosut*; que un *prisma*, per exemple, considerada una de les seves *cares*, dona la llargaria un dels dos *costats* paralels del *paralelógram* majors, sa amplitut una de les altres dues *arestes* mes xiques; y que en la cara que estam imaginant, concebentla íntegra mas separada de tot lo restant, ab dosos *factors* d' amplitut y llarch constituïxen la *superfície*; y que forman lo volum la superfície unida ab la tersa dimensió, groxudària ó *profunditat*, que en lo cas de que parlam, y suposant pera major claretat *paralelogràmiques* les bases, la faria l' aresta que d' aquella cara descendís á l' oposada sobre la que podem concebir jahent lo prisma. L' extensió total del cos, ó volum, es un resultat de tres elements—*factors*—, que l' abstracció geométrica inquireix, sens que en la realitat sensual hi haja mes extensió que la del volum, essent la línia—dimensió única—y la superfície *essers de rahó* solament, necessaris sí á la ciencia pera donar forma racional á la propietat extensiva, mas que en la práctica dels cossos res signifiquen pe'ls sentits, pus aquests, privats de potencia abstractiva, confonen sempre l' extensió ab lo volum.—Mes avant tal volta tindrem que tornar á les dimensions: per ara ab lo dit basta.

Tot cos ocupa una part de l' espay, mes grossa ó mes xica segons sia éll mes gros ó mes xich, en proporció á la quantitat de son volum; aquest darrer per consegüent es lo qui 'ns ha de dir, físicament, en que consisteix l' extensió dels cossos; y no tardará á venir sa resposta, perque sens necessitat de cap anàlisis, los sentits exteriors dexarán

satisfeta la curiositat de les ciències purament naturals per l'extensió corpòrea.

Segons llur testimoni es complexa també l'extensió; dos elements l'integren y formen en la regió del espai de quiscun cos una unitat física, si real ó *facticia*, no 'ns pertany ara ni jamay á élls l'examinarho. N'hi ha prou de saber que, en virtut de la multiplicitat de parts y sa mútua *juxtaposició* nax l'extensió d'aquests éssers nomenats cossos. Efectivament: no basta que moltes parts çá y enllá escampades y separades entre si pe'l espai 's presenten als sentits, pera tenir l'extensió d'un cos; llavors, com en quiscuna d'aquelles observaran també parts unides, hi haurá multiplicitat de coses extenses, d'extensions si val lo vocable. Les volves de pols, que un buf de tramontana axeca, ó les gotes de rosada que les gayes flors del camp copsan, arriban al ull interior de l'ànima, après de copiar l'espill del cos sa sencera imatge, y conta aquella pe'l nombre aritmètic llur varietat; y no unifíca may sa armonia 'l concepte primari geomètric. Mas, si un ratx de llum en nit bruna aclareix de sopte la foscó y pinta en lo fons de la cambra obscura del ull lo tronch d'un arbre desert l'esperit percebrá al moment d'un objecte extens la figura. La quantitat contínua es la que constituïx l'extensió; sos elements numèrics ne son condició absoluta, mas no es suficient la varietat, que si l'unitat no 'ls traba no adquirexen may naturalesa extensiva. Un cos, donchs, per ocupar espai deu constar de parts, y parts adherents entre sí ab mes ó menys força, ab la necessaria pera donar als sentits l'espectacle d'apariencia una. Ab ses moltes parts que la divisió mecànica, bocinejantlos, desgafa y oferex pus patentes als sentits gosan del do de tenir diferents graus d'extensió, y en l'unió d'aquelles regonexen l'arrel essencial en que l'extensió 's funda. Pot mimbar y augmentar infinitament, si axis se preten, lo nombre; ab tal que hi resten parts y 'ls sentits pugan percébrerles posades en orde de continuïtat, per una lley categòrica y absoluta de la naturalesa se sentirán extensos. Sa ordenació respectiva al espai origina les tan variades especies de cossos geomètrichs y son aspecte intern de cohesió ses fonamentals categories físiques.

Podrém ara ja definir l'extensió,—sens móurens s'enten del mon físich—dihent que es una propietat corporal que distribuïx la materia en diverses ordenacions de parts sensiblement unides. Axó, empero, que ha aquietat sempre, des que 'ls hòmens començaren á percébrer, á la ciencia dels sentits, d'exa en lo racional un vuyt que anam á véurer si 's pot omplir per la especulació metafísica. Les parts de que parlavam no son lo vertader origen de la quantitat contínua. Aytals parts son part sensibles. Hem tingut compte d'advertir fins ara que parlavam físicament, consultant exclusivament als sentits y declarant únicament les informacions que tocants als cossos pren l'observació externa, sempre en major nombre, mas sempre de la matexa espècie, per la via de les sensacions y ab

criteri físich. Elles, donchs, duhen envoltats alta misteris.

La matexa extensió—racionalment parlant—te la massa inconmensurable del centre del sistema solar, que 'l cos diminut del mesquí insecte que á l'escalfó de sa llum se reviscola en un perdut recó de la baxa terra, que 'l pus petit òrgan que funciona dins de son corpúscul, que la molécula imperceptible que 'l novell progrés mecànich obté soptadament en lo secret laboratori del pacient sabi amagat á la profana vista del mon; y 'l sabi calculant te per cosa certa que no ha arribat encara l'art divisori á toparse ab les fites assenyalades pé'l impossible á les delicadeses sempre noves dels instruments. Y no obstant, una veu secreta murmura al metafísich que existex un no mes enllá en la divisió dels cossos, un terme absolut que no pot ultrapassar la materia en son conjunt marvellós d'elements geomètrichs. Perque quelcom sembla deu constituïr l'unitat del nombre de qual orde l'extensió 'n resulta. Qualsevol nombre de parts agregades no pot ésser lo principi de la multiplicitat presa com element extensiu, perque trobam extensió en masses de molta varietat en sa grossó, totes les quals com á quantitats geomètriques deuen tenir algun llas comú, l'origen que, repetintse en totes elles en diversitat de graus aritmètics, especifica les seves respectives extensions si be en quant á continuïtat racional iguals, diferents per la gradació successiva del nombre de ses partícules. *Magis et minus non diversificant speciem*, l'ésserho mes ó menys no forman especie nova, ni donan lloch á un nou predicament; son, donchs, de la matexa, per esguart á l'extensió, tots los cossos del univers, tan distincts per la quantitat de llur volum, y per consegüent pe'l nombre tan distinct de parts en que son divisibles. Quina es, donchs, la ínfima rahó aritmètica que dona á élls la retgla y mesura d'ésser extensos mes ó menys? pus trobada aquesta y sabent que la multiplicitat es un dels factors de la quantitat geomètrica, tindréu colcat lo problema en son veritable lloch. Usant un llenguatge que no sabem si es ben propi, quina es l'intensitat, que repetida nos ha de donar l'extensió? Un filosof francés de nostres dies, Bordas, assenta que fins en lo esperit cap extensió, entenent-la aquí per lo *magis et minus*, que en qualsevol acte de l'ànima no diferencia sa naturalesa, sino que fa mes ó menys gran ó intens, que podríam dir, un individu mateix psicológich fenomenal. Un acte d'amor, per exemple l'amor á la patria, especie d'amor molt generosa per cert, pot esdevenir en quasi infinits modos d'energia sempre crexent en lo cor d'un ciutadà. L'obliga á plányer ses desgracies ab tot lo dolor que pot sufrir sa ànima; á patir voluntariament per ella fent de sos cabals que necessita 'l sacrifici de darlos en almoyna als seus germans que, lluytant per venjar sa honra, reberen en greus nafres la penyora de llur bravesa; á córrer á la guerra á pugnar ab los extranyes que invadexen les seves terres ó 'ls civils que petjantles les deshonran, etc. Tots aquests actes, y 'ls innum-

brables que hi podríam afegir de la matexa guisa, y com completant la present llista ab la varietat de formes enginyoses que l'amor revestex en les manifestacions de sa virtut sobirana, son inspirats pe l'matex sentiment puríssim; son, donchs, tots d'un genre, y 's diferencian entre sí per ésser en élls mes ó menys viva la flama amorosa que, nodrintlos, los fa dur á terme. Se refereix, donchs, Bordas, quan atribuhex extensió als actes psicológichs, á aquests tan variats graus que d'un matex acte específich, l'amor á la patria en l'exemple donan tantes y en apariència talment distintes mostres, essent així diversa l'extensió de quiscuna d'aquelles individuals probes del amor patriòtich. Mas en totes elles s'observa una matexa idea constant, lo patriotisme, sens la qual ni 'ls actes foran rahonables, ni 's podrian comparar y aplegar sots una sola y única especie. ¿En l'extensió, donchs, antonomásicament, propiament dita no hi haurá motiu pera cercar un ésser inicial, que augmentat, sumat, done les varietats extensives, los particulars continguts dintre la suprema categoria geométrica? ¿Que hi ha de comú, per parlar mes clarament, entre la lleugeríssima sageta etérea que, tremolant, dextra instantáneament escrita en una tela de mon cap la montanya de Montseny, y aquest gegant guayta de la naturalesa aspra, perque ab dos sian objectes extensos? ¿quina es la materia geométrica comuna d'abdues masses tant desiguals per la quantitat de son volum?

La doctrina atomística simple y pura, que en lo darrer article dexarem esmentada, esguardant ses bases racionals, que reduhex les múltiples operacions de la naturalesa á transformacions mecániques, y simbolisa, formula y expressa son fenomenisme per ratlles y figures—doctrina que tant haguera desplagut al immortal filosof vigatá, que tant enemich se feu de l'inercia en un notable lloch de sa *Filosofia fonamental*, perque tal volta li repugnava á son cristiá espiritualisme desencisar la naturalesa de les fonts d'activitat que á un esguart superficial representan ses forces y virtuts reservades—deu afrontar, per establirse ab fermeza com á reguladora del mon cósmich, dificultats terribles en los matexos principis que componen l'hipotéssis primaria que li dona vida y li permet alçar-se ergullosa sollicitant adeptes. Mas, si com á rahó suprema de tota realitat sensible, no está tal volta destinat son imperi á governar y regir la Metafísica de la materia; si, humiliant son vol, se contentás en explicar exclusivament la composició del volum y fundar l'origen de la quantitat contínua, apar de prompte que podria exir ab gloria d'aquesta empresa, que, si no tant magnífica com la primera, y de tanta transcendencia ontològica, no dextra per çò d'esser moltíssim important. Realment; al primer colp d'ull sembla que 'ls átomus van á franquejarnos la clau del misteri. Se recordará que diguerem que, formant com centres de moviment passiu, per rahó de sa receptibilitat mecánica, eran completament extensos, si be indivisibles actualment, es dir per medis instrumentals y no sotsme-

tentse, gracies á sa delicadíssima naturalesa, á l'acció de les facultats sensitives. Son, donchs, com lo punt de tranzició suau y 'l pont de passatge entre 'ls dos mons objecte de la ciencia humana, mirant d'una part á la naturalesa corporal y participant pe 'l extrem contrari de dots insensibles. Invisibles y com lliures de corrupció, per causa de sa presuposada indivisibilitat física, penetran de sopte l'esperit ab apariència racional, y l'intel·ligencia concebex y afirma per un moment un objecte ultrasensible; racionalment extensos y consegüentment divisibles, travessan hàbilment la barrera que 'ls allunyava de la contradictoria regió y establexen ab la condició material corpórea sa germanó semi-sensual, semi-intel·ligible. Vivint íntimament mes enllá del espay que 'ls sentits atenyen, y amagantse esquerps hont no pot arribar á damnifica 'ls l'experimentació externa, guardan immaculada la puresa original de sa privilegiada essencia que la ma profana no pot violar; y devallant simultáneament y en armonió cor ab sos companys verges un esgrahó de l'escala dels éssers fan naxer al meravellat ull l'apariència sensible, servant incògnita sa primitiva natura al matex temps que revelant ab claretat enlluernadora la resultant de ses extrínzeques concordancies.

Reflexionantho un poch, apar en efecte d'una part aquella dificultat resolta. Los átomus son extensos; poden així ocupar lloch, y ésser digne y adequat objecte de la ciencia de la quantitat continua y en companyia y al costat de sos semblants realisar als sentits l'extensió sensible, no distinta en especie d'aquells components, tota volta que no 'ls manca res per produhirla per repetició successiva, tenint, com tenen, forma geométrica. D'altra part, essent insensibles, indestructibles, y tant apartats de l'esfera de l'observació comuna, essencialment inaprehensibles dintre 'l círcol de les sensacions, gosan verament categoria pus alta que 'ls objectes per naturalesa subjectes á la percepció, y lliures així de les inquisicions d'aquesta, no 'ls trobará may al exercir sa activitat, y be que sabent, com sab per experiencia, hont van, no 'ls podrà per consegüent demanar may d'hont venen! Semblan, per consegüencia, 'ls átomus los elements simples del compost extens, la primera extensió insensible, si acó 'ns es legat escriurer, que donan principi á l'extensió perceptible, mitjant-sant la juxtaposició en l'espai. Constan de parts reals; poden, donchs uns ab altres tocar-se y apareixer continus y fer llavors possible la divisió física d'un cos; y sa partició mecánica resolentlo en parts, sensibilisar mes clarament que, en quant á composició matemática, es un conjunt ó suma d'elements homogéneos.

Al físich, que vol tenir fonament filosófic en la present part de sa ciencia, creyem realment que pot bastarli ex que li presta la teoria dels átomus pus á sa mercé deu haverlo molt senzill, com es de pensar desitja. Uns átomus, ab forma matemática y ab virtut extensiva, be que imperceptibles, y sumament coherents, poden be complaure 'l á ell, que

veu sempre fugirli dels dits entre mitj de sos procehiments mecànichs lo terme de la divisibilitat, y ovira instinctivament en lo cor de cada molécula un punt rebelde per essència á la força sempre pus potent y constantment mes perfecta y fina de la ma del sabi que escorcolla 'ls secrets naturals. Al filosof, empero, que cerca 'l *perque del porque* y no 's contenta fins al primer principi que duent envolta la veritat primera, s'en puga deduhir ab seguretat la remotíssima conclusió que tanque una serie d'evidencies arrodonida, molt lluny de romandrhí quiet, li despertan de nou set abrusadora; y, mirant fit á fit l'explicació precedent, li pregunta la solució als duptes que en sa freda rahó li sugerex y desvetlla. No podrà, no, esvahirlos ¡pobre doctrina! devant de la rahó pura d'exa l'enigma tant sencer y esferehidor com may.—Y posant ara nosaltres punt fins á un altre dia, trametrém la tasca al començament del quart article de presentar per primera volta, y no será certament la darrera, á la rahó encarada ab l'hipótesis, elegantli de bades sos drets y retrahentli ses promeses en demanda de la satisfacció de son afany, lley imperiosa y final de sa constitució, ensemps que torment de sa vida; y últimament blasmantla d'impotent y enganyadora.

JOSEP MASFERRER Y ARQUIMBAU.

BARCELONA.

Ciutat de la bellesa,
de la gloria y de l'Art la més amiga,
contempla en ta orfanesa
qu' es lo que 't resta de l' herencia antiga.

Perdères, Barcelona,
junt ab ta sanch ta fesomia, y ara
en lloch de ta corona
estrany capells fan enrogir ta cara.

Ara, afollat ton poble
per mals oretxs que d' allá 'l nort vinguéren,
enruna tot lo noble,
tot lo més sant y bell que 'ls ávis féren.

Y cauen tots á l' una,
palas y temples qu' han sigut ta gloria.
Del poble que 'ls enruna,
quin monument ne guardará memoria?

Sols un munt de ruines!
Allá jaurán les pedres barrejades
de portes bizantines
y d' esbeltes y gòtiques arcades.

Y demá les vinentes
generacions, potsé ab més sòrt nascudes,
ab llágrimes bullentes
hi plorarán les riques dots perdudes.

Tan sols, esbarriades,
les ombres trovarán de lo qu' un dia
fóren riques portades
y claustres de santíssima alegria.

Y 's veurán maravelles
qu' entre estranyes parets son lloch anyoran,
com robades donzelles
qu' entre pirates sa mudansa ploran.

Poble, ton bras detura;
tes víctimes d' avuy de primer mira;
y pósahi ta ma impura
si contra tu mateix ton cor no s' gira.

Y si ets de cor tan pobre
que res ne sent, enruna més encara;
mes, acabant ta obra,
múda ta llengua y estrafés ta cara!

FRANCESCH MATHEU Y FORNELLS.

Novembre del 1873.

L' ENGADINA Y 'L LADIN QU' EN ALLÍ 'S PARLA (*).

IV.

La cansó popular, tresor apreciable baix molts conceptes, ha sigut conservada en l' Engadina per tradició verbal, remontantse fins al sigle quinse alguns fragments, qu' ha tramés Campell, relatiu á fets d' armas que sostingueren 'ls engadins ab lo Tirol y pobles de la Lombardia, tots ells se distingeixen per sa veritat històrica.

En l' any 1475 s' encengué una guerra entre 'ls engadins y 'ls tirolesos, cuan 'ls suïssos y 'l duch Carlos el Temerari se batian, guerra nomenada de las gallinas (Hennenkrieg) y coneguda aixís en 'l país ab motiu de las bravatas dels capitans tirolesos, que volent destruir la vall digueren ab tó d' amenassa, que no hi deixarian viva una gallina en tota la vall:

Quell da Schlander e d' Unuder a chiavalg
Haun dritsad queus ün mal cussalg:
E ha hoa par daschdrür la val d' Engiadina
Che nun chiaunta giall ne gialgina (1).

Trad. Aquell de Schlander y 'l de Nauders (2) dalt de cavall—Han acordat un mal consell—Que deu esser destruïda la vall d' Engadina—Hont no hi canti gall ni gallina.

Los de Remüs (*Ramuosch* en ladin) y Schleins, en l' Engadina, se reuniren per combatre dirigits y

(*) En la pàgina 147, secció segona del article «L' Engadina y 'l Ladin qu' en allí 's parla», deu anyadirse «'ls rhetoromans habitan la mes gran part del Oberland ó sia la vall del Rhin anterior (*Vorderrheinthal*), del Oberhallstein ó vall del Rhin posterior (*Hinterrheinthal*) etc.

(1) Las cansons referents á la poesia popular y las noticias que sobre d' ella donem, son tretas de l' obra d' Alphons von Flugi que té per títol: *Die Volkslieder des Engadin*.

(2) Nauders es la primera població que 's troba passat Punt martina (Martinsbruck) ó sia deixant l' Engadina y entrant en lo Tirol. Allí hi ha l' aduana austríaca.

manats per Guillem Gebhard, y mentres Remüs s'arruinava en flamas, Martihans ó Joan Martí (qu' es lo mateix), de Nauders, estaba organisant sos tirolesos baix en la plana. Posadas las tropas en ordre de batalla provocá l' insolent tiroles á l' engadí ab aqueixas paraulas:

Marti Joan diss: mütscha, mütscha tu Bart Gualgelm.
La vita t' cuosta, schilt et helm.
Diss el: sch' la mia vita dess a mai custar
Völg eug hunur e laud chiatar.

Trad. Martí Joan digué: marxa, marxa tu Gebhard Guillem—La vida t' costa escut y elm.—Ell respongué: si la meva vida m' ha de costar,—Vull jo honor y alabansa guanyar.

Després de tal resposta, Guillem Gebhard cayent impensadament sobre Martihans, l' deixá mort d' una llansada y avansant per entre filas enemigas arrivá fins á l' onsená, prengué la bandera comunal de Halle (1) y fentla micas caigué y morí. En aquell moment 'ls demés engadins, á la vista de semblant espectacle, baixaren del puig vehí á l' aussili dels seus ab tanta furia, que 'ls tirolesos, ab terror pánich, fugiren desordenadament y á la desbandada creyent tenir l' enemich á sas espatllas.

Cuan lo país estaba en guerra ab lo ducat de Milan, en 1486, 'ls grisons feren una invasió en lo comptat de Bormio. 'Ls burmins fugiren portant uns sas mullers y altres sós fills, com se consigna en las següents paraulas:

Las ligias trais rivavan,
Ils Burmins tots a mütschar,
'Ls prüms bots ch' las ligias davan
'Ls Burmins d' temm a tramblar.
Als Grischuns puchiad venn d' las dunnauns:
Mattauns turnad vo pouveras
Proa 'ls pitschens vos uffaunts.

Trad. Las tres lligas arrivaban,—Y 'Ls burmins tots á marxar,—Als primers cops que donaban—'Ls burmins á tremolar.—'Ls grisons pietat tenen de las donas:—Noyas tornéusen vosaltres, pobras—Per 'ls petits vostres infants.

Apareixen també en l' Engadina poesias tradicionals que s' vehuen repetidas en altres llenguatjes ab mes ó menos variacions ó analogías. La següent diu Flugí, es semblant á l' alemana nomenada «Zwei Königskindern» (los dos fills de rey):

«O tü marusa, o tü mia, o tü bain chara,
O schi cura, o schi di 'm, poss' eu gnir a tramalg?

«O ve, scha tü voust gnir, schi ve a mezza not,
Cha mia mala mamma saja ida a durmir?

«O invüda, o schi invüda trais cleras chaindailas
Ch' eu n' hai da passar trais tridas auas.»

Mo davo man cha l' invüdeva
Sa mala mama las stüzeiva.

(1) Halle en lo Tirol, está situada sobre l' Inn á n' l' peu meridional de la montanya dita Salzburg, que proporciona cad' any 200,000 quintás de sal.

La prüma aua cha et tschunschett
Alla seguonda Dieu in agüd clamett,
E la terza il stanschantett.

Mo qua giav' ella giosper quella riva
E cridaiva e suspiraiva.

Qua gnittan our trais bellas colombas:
«Parche cridast, parche suspürast?»

«Eu poss bain cridar, e poss bain suspirar,
Meis amur cha quel ais stanschantà.»

«Chara giuvna, pür tuorna in sü
Teis marus char quel nu vezzast plü.»

«O mamma, o mala mamma, o che bun cuffort
S' dara quai in vossa vitta et in vossa mort?»

Trad. «Oh tu aymada, oh tu meva, oh tu ben cara,—Oh á quin' hora oh á quina digam', puch venirte á visitar?»—Oh vina, si tu vols, oh vina á mitja nit,—Que ma mala mare se n' haja anat á dormir.»—«Oh encen, oh encen tres claras candelas—Que jo n' haig de passar tres malas aiguas.»—Mes aixís com las encenia—Sa mala mare las apagaba.—La primera aigua ell la passá—A la segona l' ajuda de Déu clamá,—Y en la tersa s' va ofegá.—Mes ella baixá á aquella ribera.—Y cridaba y suspiraba.—Allí venen tres bellas colomas:—«Per que cridas, per que suspiras?»—«Jo puch ben cridar, y puch ben suspirar—L meu amor que aquell es está ofegat.»—Cara joveneta, torna t' en amunt—Lo teu car enamorat no 'l veurás mes.»—«Oh mare, oh mala mare oh que bon conhort—Tindrén en vostra vida y en vostra mort?»

'Ls rasgos principals d' aqueixa cansó se troban també en una antiga llegenda grega, hont hi ha: la secreta reunió dels dos amants; l' enamorada encen com á senyal un llum, un' atxa; l' enamorat néda sobre el mar, 'l llach ó 'l riu; una ma malvolenta apaga 'l llum, y l' enamorat després se salva. Al través de l' Edat mitjana seria reproduhida per 'ls poetas provensals y francesos, tramesa á n' els alemans, y aquestos la convertirian en la que té per títol «'Ls dos fills de rey», (1) mes la que habem transcrit, en opinió de Flugí, seria de procedencia italiana tenint en compte la manera com conclou.

V.

També sembla correspondrer á una llegenda de la mateixa Edat 'l cuento següent. Una joveneta engadina estima á un jove de la vall de Schams, 'l seu pare l' obliga á casarse ab un de Surselva (Oberland) de qui no está enamorada. Per 'l camí cap á Surselva, l' enamorat de la obstinada y condolidá núvia, se reuneix á la parella, sens que 'l nuvi 'l coneixés. L' arribada y desenllás del cuento, s' exposa en aquests termes:

(1) V. en lo número VII de la Renaixensa la balada *Los dos fills de rey*, arreglada en bonica forma catalana per D. Matheu Obrador.

O qua riven infin la val Surselva
Ch'es ma sto vis usche 'na bella femna.
Qua gniten gio eir il sör e la söra:
«Saila bainvgniüda, figlia, in nossa chà!»
«La vossa figlia ma nun suna stada,
E stün sün spranza eir da ma nu gnir;
Meis temp s'aprossma chia stou bod murir.»

Qua gnitten gio quinadas e quinats:
Saila bainvgniüda, sour, in nossa chà!»

«La vossa sour, na, ma nun suna stada,
E stün sün spranza eir da ma nu gnir;
Meis temp s'aprossma, chia poss bod murir.
Aunch' üna grazchia lessa giavrischar:
Üna saletta par pudair pussar.»

Qua jena sü per la visitar,
Cun plets znond dutschs per la cufortar,
Cufortar chi la cufortaivan;
La giunfra spusa davend dal muond tiraiva.

«O chiar, salüda á bap id a mamma,
Di, cha lur cours ajen bain cuntantà,
Ed il meis cour im ajen schlupantà.»

Uoi, qua s' volvela culla fatsch' in aint,
E 's partit veja be in quel momaint.

«O chara, scha tü est morta e per mi,
Schi vœlg eir eau gugent murir par ti.»
Uoi, qua s' bütel sur ella e 'l lett aint.

Uoi, allas duos jena sü cun ella,
Ed allas trais turnetten gio per el.
Ils sains da sinar aint sun stats par sapulir,
E quels da Schons edeir tils raspundeivan
Per tant grond bain, chia quels duos asleivan.

Uoi, i sül tömbel da quella bella
Craschiva sü üna flur da chiaminella:
Uoi, e sül tömbel da que bel mat
Craschiva sü üna flur nusch nuschiat.
Per tant grond bain cha queus dus as leivan,
Parfin las fluors insemmel as branceivan.

Traducció.—Allí arriban per fi á la vall Surselva
—Hont may es estat vista una tan bella dona.—Allí
venen l' sogre y la sogra:—«Sigas benvinguda, fi-
lla, á nostra casa!»—«La vostra filla, may no so es-
tat,—Y estich ab esperansa de may no serho;—El
temps se m' acosta en que dech prompte morir.»—
Allí venen cunyadas y cunyats:—«Sigas benvingu-
da, germana, á nostra casa!»—«La vostra germana,
may no so estat—Y estich ab esperansa de may no
serho;—El temps se m' acosta en que dech prompte
morir.»—Encara qu' un favor podria desitjar:—Una
saleta per poder reposar.»—Allí pujaren per visi-
tarla,—Ab paraulas molt dolsas per consolarla.—
D' aconsolarla per mes que l' aconsolaban,—La jo-
ve esposa del mon se retiraba—Oh cara saluda al
pare, y á la mare,—Digas que 'ls seus cors tingan
ben contents,—Que 'l meu cor ja l' han ben tren-
cat—Ay! Allavors s' giraba ab la cara baixa,—Y se
n' anaba d' allí al mateix moment.—«Oh cara, si tu
ets morta, y per mí,—Aixís vull ara gustos per tu

morir.»—Ay! 's tirá dins del llit junt ab ella.—Ay!
á las dos anaban ja per ella,—Y á las tres tornaban
ja per ell.—Las campanas de las bodas han sonat
per sepultarla,—Y las de Schams anaban responent
—Per tant gran amor que aquells dos 's portaban.
—Ay! y sobre la tomba d' aquella nina—Creixia una
flor de camamilla—Ay! y sobre la tomba d' aquell
donsell—Creixia una flor de nou nuscada.—Per tant
gran amor qu' aquells dos 's portaban,—Per fi las
flors juntas s' abressaban.

VI.

Una cansoneta popular de semblansa per son pen-
sament fonamental ab la de Provensa. «O Magali
ma tant amado!» 's canta en l' Engadina.

L' ho zuond üna bella matta;
Ma da seis bap ho ella artò
Bain üna pitschna dota:
Sulet ün êr chi rösas ho portò.

Traducció. Ella es una bella nina;—Mes del seu
pare ha heretat—Una dot ben petiteta:—Solament
un hort que rosas ha portat.

«O bella matta, voust am der
Üna bella rösa da tieu êr?»—
«O madinà cha nu farò,
Cha mieu bap m' ho scumando.»

Trad.—O bella nina 'm vols donar—Una bella ro-
sa del teu hort?»—O que no que no ho farè—Que 'l
meu pare m' ho ha privat.»

«Nu voust tü ma marusa gnir?»
«Aunt cu quella eu dvanter,
In ün graunet am vœlg cunvertir,
Ed in la terra am vœlg zuper.»

Trad. «No vols tu m' aymada 'ser?»—Avans que
jo venirho á ser,—En un granet 'm vull convertir
—Y en la terra 'm vull amagar.»

«Scha tü voust gnir ün bel graunet,
Ed in la terra at voust zuper,
Vœlg eau gnir ün utscheet,
Ed our dalla terra at vœlg picler.»

Trad.—«Si tu vols esdevenir un bell granet,—Y
en la terra 't vols amagar,—Vull jo ser un aucellet,
—Y sobre la terra 't vull picar.»

«Ün utscheet scha tü voust gnir,
Ed our dalla terra am voust picler,
Voe 'm convertir in chiamuotschet
Ed in la cripla am vœlg rischer.»

Trad.—«Un aucellet si tu vols esser,—Y sobre la
terra 'm vols picar,—'M vull convertir en una day-
neta—Y per el mont me vull brincar.

«Füssast tü ün chiamuotschet,
Per in la cripla at rischer,

Voelg esser eu ün chatschedret,
Ed our dalla sassa at voelg chaper.»

Trad.—Si tu fosses una dayneta,—Per brincar per la montanya,—Vull jo esser un cassadoret,—Y sobre la roca 't vull perseguir.

«In chatschedret t' voust convertir,
Ed our d' la sassa am voust claper,
Schi voelg eu gnir üna bella rösa,
Ed in la piazza am voelg plazzer.»

Trad.—«En cassadoret 't vols convertir,—Y sobre la roca 'm vols perseguir,—Vull jo esser una bella rosa,—Y en la plassa 'm vull posar.»

«Scha tū füssast üna rösa
Ed in la piazza at voust plazzer,
Üu cumpredar voelg eu gnir,
Gio dalla piazza t' acquister.»

Trad.—Si tu fosses una rosa—Y en la plassa 't vols posar,—Un compradó vull esser jo,—Y de la plassa adquirirte.—

«Scu cumpredar voust tū gnir,
Gio dalla piazza am voust cumpredar,
Voelg in aunglet am convertir,
Ed aint in tschël am voelg retrer.»

Trad.—Si vols esser compradó—Y de la plassa 'm vols comprar.—Jo 'm vull en angelet convertir,—Y dins del cel 'm vull retirar.

«In ün aunglet t' voust convertir,
Ed aint in tschël voust at plazzer,
Schi voelg ün atr' aunglet eu gnir,
E sves in tschël at voelg brancler.»

Trad. En angelet 't vols convertir,—Y dins del cel 't vols posar,—Vull jo un altr' angelet esdevenir—Y fins al cel 't vull abraçar.

J. BALARI Y JOVANY.

(Seguirá.)

LABORATORI DEL PAGÉS.

(Continuació.)

Manera de practicar la operació.—Se pren un centilitro de ví ó sian 100 centímetros cúbichs; se tiran á la cápsula; se pesa 'l pot que conté la disolució de gelatina y 's tira de gota en gota aquesta disolució sobre 'l ví, cuydant d' observar sempre si 's forma precipitat: á voltas la massa del líquit se posa tant térbola que no 's pot notar si aixó passa, y llavors no hi altre remey que esperar á que 'l precipitat format se coli ó filtrar. Una vegada que per l' un ó l' altre procediment se assegura 'l que fa la operació de que ja no hi ha mes tanino torna á pesar lo pot ple de gelatina y procedeix de la manera següent:

Cantitat de ví pres per l' anàlisis. 100 c. c.

Pes del pot ple de gelatina avans de la operació. 1400 grs.

Pes del pot ple de gelatina despres de l' operació. 1380 »

Diferencia entre las duas pesadas. 20 grs.

Y com havem dit que 'l líquit está graduat de tal manera que cada gram de disolució de gelatina precipita un centígram de tanino resultarà que en los 100 c. c. de ví que havem pres pera l' anàlisis hi haurá 20 centígrams de tanino. Ab aquest dato formarem la següent proporció:

Si en 100 centímetros cúbichs de ví hi ha 20 centígrams d' ácit tánich, en 1 litro ó sia en 1000 c. c. de ví quant ácit tánich hi haurá?

$$100 : 0'20 :: 1000 : x = \frac{1000 \times 0'20}{100} = 2$$

Resulta, donchs, que aquest ví tindria 2 grams de tanino per litro.

Tota aquesta operació se practica senzillament quan los vins son blanchs; mes si son negres llavors acostuma á ser mes dificultosa, puig que ab lo color del ví es mes difícil de veure 'l precipitat. Quan fos absolutament impossible veurel, llavors he recorregut á practicar una de las duas operacions següents, que, si be no las he vistas aconselladas per cap autor, á mi m' han donat bon resultat.

Primer cas.—Lo ví pot ser tal que ab sols lo paladar se conegue la presencia del tanino en gran cantitat. Llavors barrejo 'l ví ab aygua destilada per parts iguals y practico la operació com si fos ví pur tenint despres cuydado de doblar la xifra de tanino resultant.

Segon cas.—Com se veurá despres al estudiar las materias colorants del ví, aquestas son precipitadas per la gelatina en presencia del tanino; aixis es que quan los vins son molt colorats se perdrá una cantitat de gelatina en precipitar aquellas materias: veritat es que aquesta cantitat será molt petita, pero pot produhir erro y per conseqüencia he practicat en alguns cassos d' aquesta naturalesa la filtració previa del ví per lo polsim de carbó animal. Aquest cos es un dels que deuen figurar molt en lo LABORATORI DEL PAGÉS, puig que frecuentment s' ha de recorre á la descoloració de substancias orgánicas. Lo carbó animal ó negre de marfil abunda molt en l' industria, aixis es que se ven en totas las droguerias; mes tal com se ven no serveix pera los travalls de laboratori, y, ó be s' ha de recorre á un farmacéutich pera que 'l purifique, ó be s' ha de purificar. Crech oportú, donchs, donar alguna idea d' aquest cos. Veus aquí lo que jo deya sobre d' ell en la plana 81 de la meva obra titulada *Extracto de las lecciones de química aplicada á la Agricultura explicadas en el Instituto Agrícola Catalan de S. Isidro en el curso de 1860 á 1861.*

VIII.

CARBÓ ANIMAL.

«Se dona aquest nom al cos carbonós que s' obté calsinant las materias animals, com son los ossos, la sanch, etc. fora del contacte del ayre.»

«Aquest cos gosa de la propietat de descolorar completament un gran número de disolucions vegetals ó animals. Lo carbó vegetal no está absolutament privat d' aquesta propietat, però la posseehx en un grau molt petit; mentres que en l' animal es tal que un patricó de ví negre barrejat ab una unsa de negre animal ben barrejat y filtrat passa tan incoloro com l' aygua comuna.»

«Aquesta descoloració se verifica mellor quan los líquits sobre que s' opera son lleugerament ácits ó neutres que quan son alcalins y encare á voltas aquestos últims se coloran per compte de perdre son tint primitiu, puig los carbons animals, que no han estat ben calsinats contenen sempre una materia morena soluble en los álcalis. Aixó, no obstant, los xarops de sucre se descoloran mellor quan son alcalins que no quan son ácits. Una de las circunstancias que influeixen mes en lo poder descolorant del carbó animal es lo grau de calsinació que se li ha fet sufrir: si está molt calsinat la materia animal que no s' ha destruit forma sobre el carbó una especie de barnis y no descolora; l' estat de divisió es altre punt que deu tenirse molt en compte, perque indubtablement á aquesta circumstancia se deu l' que l' carbó obtingut com residuo per la calsinació d' una barreja de potassa y de materias animals en la fabricació del blau de Prusia tinga un poder descolorant molt mes intens que l' carbó d' ossos: si be pot tenir alguna part la circumstancia de que l' carbó obtingut d' aqueixa manera privat de tot s' azohi. Mes si volem assegurar-nos de que l' estat de divisió exerceix una notable influencia en la propietat descolorant no tenim mes que comparar, com ha fet Dumas, carbons que provenian de diferents materias. Aquells que provenen de materias orgánicas puras tenen poca acció descolorant; aquells que se troban barrejats ab materias terrosas abundants descoloran molt mellor y los que han sigut formats en mitj de materias salinas, fusibles, son encara mes enérgichs. En los primers las moléculas tenen una agregació molt íntima; son casi láminas brillants: en los segons, á causa de las materias terrosas que s' interposan, las moléculas no poden acostarse sino imperfectament. En los tercers se produeix aquest mateix efecte á causa del mohiment seguit de la massa pastosa durant la carbonisació. Los carbons d' aquestas duas classes son molt aspres».

«Mr. Bussy y Payen que han estudiat ab atenció aquesta materia, han fet veurer que pot treurers á uns carbons y donarse á altres la propietat descolorant fentlos brillants ó aspres per medi de modificacions convenientes en la carbonisació».

«Per exemple, lo carbó de la sanch descolora molt poch, mentres que l' que s' obte per la calsinació

de la sanch ab la potassa exerceix aquesta acció d' una manera enérgica; lo primer es brillant, lo segon sens llustre y aspre. Lo que s' estrau dels ossos quan estos han estat calsinats en mitj d' una massa gelatinosa te un aspecte brillant y descolora molt poch; mentres que l' no extret en aquestas circunstancias te un aspecte mate y descolora bastant be».

«Lo negre animal despres d' haver descolorat certa cantitat de materias orgánicas pert son poder; empero se li revifa, es á dir, se l' fa que torni á servir tirantlo primer en aygua acidulada ab ácit clorhídric y sometent esta á la ebullició; despres se fa la meteixa operació en aygua clara y per fi se l' calsina».

«La purificació del negre animal elevaria bastant lo preu d' aquest cos, y sent aixís sols se fa esta operació pera usarlo en los laboratoris ó per los ensaigs de las fábricas».

«Pera purificar lo negre animal se posa en un gibrell, se l' remou be y se li afegeix petites cantitats d' ácit clorhídric, fins que no done efervescencia lo qual indica haverse descompost ja tots los carbonats. Se l' deixa en digestió durant 24 horas. Al cap d' aquest temps se l' tira en un filtro y se l' renta ab aygua bullenta que continga un décim de son pes d' ácit clorhídric fins y á tant que las ayguas que passen per lo filtro no dongan precipitat per l' amoniach, lo qual indica la complerta descomposició del fosfat de cals: quan aixó succehesca se renta la materia que hi ha en lo filtro ab l' aygua clara fins que no exercezca reacció ácida sobre la tintura de tornassol. Lo carbó que hi ha llavors en lo filtro es pur: se l' desseca y s' guarda pera usarlo com á tipo».

LLUIS JUSTO Y VILLANUEVA.

(Seguirá.)

NO M' OBLIDIS.

(Tradució de Glaxman).

La que cent voltas gaudint sonreya
al sol d' amor,
la gaya nena qu' eterna creya
la fe de l' cor,
¡ay! no m' oblidis que 'm dons la mórt.

¡Pobre esperansa! Solca lleujera
l' au l' infinit
cercant dalenta la primavera
que 's son esprit.....
y l' meu tu l' guardas dintre ton pit.

¡Ay! no m' oblidis ¡perqué 'm jurares
serme fahel?
Mon cor, respontme, ¿hont lo llensares?
fat ben crudel...
¡en l' infern caurer vinguent de l' cel.

¡Curta es la vida! Al cementiri
fret me veurás:
si prest no 'm lliuras del fer martiri
tu 'm matarás.
¡Ay! no m' pblidis..... que 'm plorarás.

RAMON VIETA.

Barcelona 18 agost de 1873.

JOCHS FLORALS.

Ab mes concurrència y lluhiment si cab que en los anys anteriors se celebrá lo passat diumenge 3 del corrent la poética festa dels Jochs Florals.

La gran sala de contractes de la Llotja, engalanada ab banderas gremials, ab los retratos de nostres reys y ab un sens nombre de cartells hont se destacavan los noms dels catalans mes il·lustres en passadas centurias, no presentava aquell aspecte ornamental que altres anys tant propia la feyan pera l'acte que en ella 's celebrava.

Als costats de la presidencia y rodejats de semprevivas poguerem llegir lo nom del poeta mallorquí En Guillem Forteza tantas voltas aplaudit en esta diada que ha devallat al sepulcre ab ver sentiment de las lletras catalanas y 'l nom de 'n Joseph Anselm Clavè, lo poeta del poble, l'amich de las classes obreras, aquell que 's desvetllava per nostra llengua tant desde 'l taller, com presidint la Diputació Provincial y que sols despres de mort ha lograt pendre la part que de dret li pertocava en la festa de la poesia catalana.

A dos cuarts de duas lo tinent d'arcalde Sr. Ventosa declará oberta la festa, y á fe que 'ns complagué que fentho en castellá, per representar á una corporació oficial, no mes pronunciés las paraulas precisas.

Lo President del Consistori D. Albert de Quintana llegí ab molt bona entonació lo discurs reglamentari interromput mes d'una vegada per los aplausos de la concurrència, y á continuació lo secretari D. Joan Sardá feu lectura d'una curta pero ben raonada memoria ahont ressaltava 'l judici que al Consistori mereixian las poesias premiadas.

Acte seguit s'obrí 'l plech que contenia 'l nom del autor de *Lo combat de Cadaqués*, romans històrich que guanyá la FLOR NATURAL, y resultant esser de D. Francesch Ubach y Vinyeta aná aquest incontinent á elegir Reyna de la festa á D.ª Antonia Gu-tierrez de Ubach que passá á ocupar lo silló presidencial on mitj d'una repetida salva d'aplausos.

De la poesia del Sr. Ubach ne feu lectura lo senyor Blanch y Piera, y á continuació, per l'orde que las anirem apuntant, s'obriren los plechs que contenian los noms dels demés poetas premiats y que resultaren esser: *A una morta*, segon premi de la Flor Natural de D. Francesch Matheu y Fornells; *La mala muller*, tercer premi, de D. Felip Pirozzini y Martí. ENGLANTINA D'OR, *Visca Aragó!* de D. Ramon Picó y Canpamar; segon premi, *Partida* que duya sols las inicials C. de M. y varem suposar si seria del mestre en Gay Saber que 's sol cubrir ab lo pseudónim de lo Cansoner de Miramar y lo tercer premi de D. Mateu Obrador *Cansó de gesta*. La VIOLA D'OR Y ARGENT que s'adjudicá á la balada religiosa *S. Francesch s'hi moria* vingué á esser de D. Jascinto Verdager; y *La primera llágrima y Es-glay*, segon y tercer premi, respectivament de D. Miquel Costa y de D. Anicet Pagés de Puig. D. Isidro Reventós guanyá dos premis extraordinaris; lo de la Diputació Provincial de Girona ab sa

oda *Independencia* y lo ofert pel Consistori ab s'altre oda *Lo Segle*.

Del romans *Visca Aragó!* ne feu lectura lo Sr. Thomas y Bigas; del premi de la Viola lo Sr. Pirozzini y 'l senyor Roca y Roca de la *Independencia*. *Lo Segle* fou llegit pel meteix autor.

Ab los *Cuadros de historia catalana* guanyá D. Antoni Aulestia y Pijoan la ploma de plata oferta per la societat catalanista *La Jove Catalunya*.

Los premis oferts per la Diputació Provincial de Tarragona, per la societat literaria *La Misteriosa* y per lo president d'aquest consistori no s'han adjudicat.

Cremats los plechs que contenian los noms dels autors de las poesias no premiadas D. Pere Nanot-Renart despedí la concurrència pronunciant lo discurs de gracias que es de reglament.

Veus aquí la festa de aquest any. Anem á veure si ha complert ab l'objecte que 's proposaren los fundadors dels Jochs Florals.

Tothom sap lo abatuda que estava la llengua catalana llavors que responen uns quants entusiasmats y distingits catalanistas á la veu de N' Aribau y d'En Rubió, despres de haver ab bon éxit popularisat l'aplech de escullidas poesias *Los Trobadors nous*, cregueren necessari pera salvarla del imperi que sobre la nostra llengua exercia la castellana crear una festa anyal ahont se tornés per los furs de aquella. Los grans esforços fets per los iniciadors trobaren ressó en totas las classes de la societat y á poch era realitat lo que gayre be somni pareixia. Floriren arreu los poetas y escriptors catalans, y la propaganda iniciada ab tants bons auspicis cresqué rapidament, conseguintse al cap feros ab un teatre que de cada dia mes prospera fent enveja al de Castella y ab un sens fi de publicacions periodísticas y altres distintas obras totas ellas de gran amenitat é instrucció. Fins en lo cor de la familia s'ha infiltrat la idea dels propagandistas, tornantse á arreplegar aquella vida tant de casa que las maneres de mes enllá del Ebro estrefeyan.

Sent aquest lo camí que seguia la literatura patria era d'esperar, al veure los bons fruyts que donava, com los clars talents continuadors dels qui li iniciaren seguirian la via comensada, valentse de la mateixa forsa. Per desgracia no es aixís.

Ab lo pretext de cultivar y perfeccionar la llengua estem veient una invasió que ha d'acabar ab tot lo bo que li resta. Descuydant la forma de la oració, nirvi d'un idioma, sols s'atent á embolicar y barrejar lo rossellonés, mallorquí, valenciá y catalá, lo que ab alguns tochs d'arcaisme que s'hi reflectan desde uns quants anys fa del idioma patri un embull que ni l'entenem noja'ls que hi som no mes aficionats peroni tampoch 'ls que 'l coneixen fonament y que al veurer malbaratada sa obra ja quasi li volen negar sa paternitat. Y per fi com sino convingués d'una vegada fixar l'ortografia en lloch de discutirne una en academias, revistas ó periódichs sols vejem que tots llensan al vent son sistema sens voler vulgarisar las rahons que pera sa adopció tingan desdenyant una discussió que en tot cas, si en sólits fonaments descansa, sols hi pot guanyar ab la llum. Aixó fa que del camp catalanista ne desertin molts y que deixin d'acullirshi 'ls mes. Si en lloch de treballar ab fe per lo principal no perdessem lo temps en cosas secundarias hi hauria pit per portar avant la idea com en lo comens, y desde 'l consistori no s'haurian vertit especies com las del discurs de gracias d'aquest any llensadas lleugerament per una de las dos fraccions, la dels catalanistas platónichs á altre fracció dels catalanistas que volen bona cosa mes que 'ls aplausos de un cercol reduhit de admiradors.

Si no varia 'l camí que s'ha empres aquesta ins-

titució; si en lloch de propagar per tot arreu la fe que deuria alentarla se segueix ab intolerancias y exageracions ridículas, amenassant caure com vinculada en mans que, per robustas que sian, no las creyem ab prou força per sostenirla, la cívica institució dels Jochs Florals que tant fruyts havia donat, que tants n' ha donat encara enguany, anirà esgroguehint y perdent flors y fullas fins a morir com aquells arbres que donan vida en sa soca als corchs que la rosegan. Si s' logrés aturar lo mal avuy que encara si es a temps, la causa de nostra literatura se encarnaria en tots, y no veuríam al sortir de nostras festas poéticas apareixer la satànica rialleta dels que hi han assistit ó la tristesa en lo rostret dels que la voldrian veure mes concorreguda per l' afició que per la vanitat. Llavors arribaríam allà ahont los bons se proposan arribar é hi arribaríam porque tenim fe en Catalunya y en nostra idea, y ns creyem dignes de lograrho.

Z.

CORRANDAS POPULARS.

La Mare de Deu de Nuria
n' es tan alta com Deu vol,
l' amor de las donzelletas,
no l' alcanza qui la vol.

Una verga llarga y prima
ne fa de molt bon brincar,
una noya aixerideta
ne fa de bon festejar.

'Si jo sabia d' escriurer
conforme se de llegir
n' enviaria una carta
al amor que 'm fa patir.

Boniqueta sou minyona
com la flor de Juliol,
mes boniqueta seriau
si haguesseu deixat lo dol.

Boniqueta sou minyona
com la flor del llassamí,
mes boniqueta seriau
si us 'guesseu casat ab mi.

Recullidas per ENRICH SERRA Y CAUSSA.

TEATRE CATALÁ.

LO FERRER DE TALL,

drama en tres actes y en vers, original de
D. FREDERICH SOLER.

Certament que avuy no voldríam ja veurer com se veu encara en les obres del mes fecundo dels poetas que contribueixen al desenrotllament de nostre Teatre, lo que tantíssimes vegades s' ha dit y repetit en revistes y crítiques teatrals; una intuició y genialitat dramátiques de primer orde y un coneixement notable de l' escena costat per costat, per á quedar deslluhides tant belles cualitats d' una

falta de rahonada conciencia en lo treball artístich y de rudimentaris esments del bon gust y de la bellesa estética.

Que pot l' autor lograr esmena de aquests defectes en les seues obres, bona prova n' ha donada en alguna d' elles; mes en la darrerament estrenada, *Lo Ferrer de tall*, torna á caure en ells, y, llevat del llenguatge, en lo que dona mostres d' un gran avenç en l' estudi del nostre idioma, s' observa que tota ella está escrita ab les meteixes condicions que altres seues molt y molt anteriors; sens' haverse corretjit mica en cap dels defectes que tantes vegades l' hi han assenyalat y sens' haver minvat tampoch en aquella poderosa inventiva dramática que atrau y que arrebatia y per la qual gran número l' hi donan lo primer lloch entre ls poetas dramátichs catalans.

Per á poder cumplir com cal nostra missió en esta *Revista*, be prou havem buscat una y altra vegada, ateses les condicions, caràcters y situacions del drama, quina era estada sa idea originaria y que com á tal devia constituir son fons; empero may havem pogut fixarla ab certesa y seguretat, porque aquella ó aquelles que ab mes insistencia y rahó de ser se ns acudian, desapareixian al devant de l' agombolament d' incidents, detalls y efectes de execució, que, treballats ab destreza, sobressurtian y avançavan fins á primer terme deixant lo que podia semblarnos idea principal confosa y postergada fins á tal punt, que aquell que s' pren la molestia d' estudiar y analizar l' obra, ab penes y treballs arriba á colocala en lo lloch que l' hi pertoca.

¿Es, pot ser, la pintura de la degradació de la noblesa en lo segle passat lo que constitueix lo fons del drama *Lo Ferrer de tall*? Si açó fos ¿per qué fer del que hauria tingut d' esser protagonista un personatge secundari? ¿per qué col·locar tan sols una figura en tot lo quadro en representació de esta classe, quan en ell n' hi campejan tantes altres contraries á ella y precisament tenint' hi cabuda també la noblesa verdadera y no prostituida? ¿Es, pot ser, lo fons de l' obra la lluyta que en l' época de l' acció començava á dibuixarse en l' horisó polítich de certs pobles, entre la classe mitja y la noblesa? Si es aquest, precis es convenir en que no ha anat gayre encertat l' autor en posar lo lloch de l' acció dintre d' Espanya y menys encara á Catalunya, perquè si la primera en conjunt com á nació en aquesta época, respecte á idees modernes ó revolucionaries anava á la cua de quasi tots los pobles, la segona com á part dintre d' aquest conjunt estava completament dominada pe l' despotisme y cap de sos estaments donava idea de la vida que n' temps passats havia sigut la glória seua y que avuy en dia ¡gracias á Deu! ha rebrotada.

Ab tot y açó, ab tot y aquesta poca fermesa y seguretat en l' idea originaria que, despres de llumenar la concepció, presideix l' execució de l' obra y queda constituint son fons vertader, hi ha en ella tanta força dramática manifesta, hi ha tanta vida relativa, tanta expressió en certs caràcters, tanta veritat en certes escenes, que l' mes fret dels espectadors se sent arrebatat de primera impressió y sense pararse mica en considerar lo poch ó molt fonament de les situacions y veritat dels parlaments dels personatjes, aplaudeix de bó y mellor y ab tot entusiasme ja un xiste, ja un efecte, ja una tirada de versos que l' hi arriban dreturers al sentiment mes amagat de la seua ánima.

Perqué es precis confessar que cap autor com lo Sr. Soler sap de mellor modo cativar lo públich y presentarli ab efectes sorprenents sempre les situacions mes senzilles y que un' altra quasi deixaria abandonades. Pot ser lo secret d' açó consisteix en la munió de personatjes que aplega en los seus dramas y que moguts ab acert se prestan á tot per lo encontre de sentiments y caràcters y edat, arribant á tant que amagan fins lo pobre d' un argument ab los detalls é incidents á que donan lloch.

Açó es un argum
sentació
rotllamen
cada pas
desenllas
essent pr
saturades
fluyentes
Es açó
que ning
digemho
per acte
final que
tindriam
de l' acció
fadigós d
personatj
per á ama

Conegu
da y ls B
en Lo Fer
ab destre
ab la seg
Manxayr
veritat na
especie d

Y ja en
de les ob
servarse,
tres que
esta obra
ballat ab
ocasió á
se veuhen
un bon t
tat est pe
y social fi
lley de na

Que fa
nent men
del tipo e
en l' ente
ment; lo
ocasió de
logra, qu
en lo seg
ria ab los

decau lla
quasi be

L' espe
catalana
tral, ha p
gens ni m
dels perso
rahó d' es
se compr
esforços p
fadri maj
aquest, p
fentl' hi d
ment als
nya del p
que aque

Açó es precisament lo que passa en *Lo Ferrer de tall*; d'un argument senzill, fa interessant la seua exposició la presentació magistral dels tipus de l'obra, cativa son desenrotllament per lo enllaçat que va ab los incidents á que á cada pas donan lloch estos y fan esperar mitj ab gust lo desenllas, que d'altre modo fora pesat per lo treballós, essent previst, per les escenes riques de sentiment unes, saturades de gracia altres y, encara que deslligades y no influentes en l'acció, plenes totes de vigor dramátich.

Es açó digne de llohansa? De veritat que no voldriam que ningú seguis ses petjades, perquè en aquí se sacrifica, digemho axis, l'art per á lluhir l'artista. Analisada acte per acte l'obra y escena per escena, vindriam en resultat final que habentse de aplaudir lo major nombre de detalls, tindriam que censurar lo conjunt, ja per lo poch rahonada de l'acció, ja per lo forçat del desenrotllament, ja per lo fadigós del desenllas quan no fos per la exhuberancia de personatjes inútils en la trama y que solzament serveixen per á amagar lo poch complert de vida qu' es l'argument.

Coneguda la maestria de l'autor de l'*Angel de la Guarda* y *ls Egoistes* en pintar tipus no es mica estrany veurer en *Lo Ferrer de tall* alguns com la *Baronesa* y l'*Esquerrá* ab destres pinzellades presentats, ab valentia sostinguts y ab la seguretat del mestre arredonits y d'altres com lo *Manxayre* y l'*Patje* portats ab tant acert dintre de sa poca veritat natural que l'espectador oblida á tot oblidarse l'especie d'engany ab que se troba.

Y ja en aquí, havem de fer notar, y no es en aquesta sola de les obres del Sr. Soler, que lo que anam á dir podria observar-se, que l'protagonista es simplement tantejat, mentres que *ls* altres personatjes son fets á la perfecció; y en esta obra s'observa mes, perquè á tothom s'acut que treballat ab mes amor lo tipo de *mestre Jordi*, hauria donat ocasió á escenes dramátiques de primer orde que tot just se veuhen començades; y al meteix temps que açó, repugna un bon troc, donades nostres creencies que estiga supeditat est personatge á altres inferiors en representació moral y social fins en atribucions que com á pare de familia per la ley de naturalesa l'hi corresponen.

Que fa concebre l'autor esperances d'un desenrotllament nerviut y magistralment dramátich en l'exposició del tipo en lo primer acte, no cal amagarho; que ell meteix en l'entxinat de l'obra procura alcansarho, se veu clarament; lo que si no pot compendrer es com desaprofita l'ocasió de lluhir les gales de poeta dramátich aixis que ho logra, qu' es en l'escena entre l'pare y la filla y l'aymador en lo segon acte en que despres de col·locarse á gran alçaria ab los dos versos

Deu de Deu! doblego 'l ferro
y es un xich mes fort que vos.

decau llastimosament donant voltes en un círcol viciós quasi be fins arribar á fer desapareixer lo primer efecte.

L'especie de retgle, sino d'escola pràctica, en l'escena catalana de fer un final de segon acte de gran interes teatral, ha portat al Sr. Soler á una exageració de situacions gens ni mica recomanables, perquè donades les condicions dels personatjes, despres de la presó de *mestre Jordi* no te rahó d'esser cap de les escenes que á açó segueixen. ¿Com se compren que ningú, exceptuat lo *manxayre*, atini en fer esforços per á lliurar-lo seguidament, desde la filla fins al fadrí major que tant l'estiman? ¿Com se compren que aquest, precisament despres d'haver dit que quedava ell fentl'hi de pare, deixe á la noya, mes que sia momentáneament als ulls del públich, tota sola en la casa en companya del patje sabent lo que s'estiman y estant convençuts que aquest ha de fer la traició? ¿Com se compren que

aquest, despres de consumat lo crim fuge de l'escena no sabent com queda aquell qu'en la ferreria devia entrar?

Tot se veu supeditat al efecte teatral del final d'acte que ab justicia es aplaudit; mes una vegada calculat s'ha de dir que no son los efectes los que han de marcar lo curs de l'obra sino que d'est curs s'han de traure los efectes, de la meteixa manera qu'en les obres arquitectòniques de la construcció se'n trauchen los mellors y mes naturals motius de decoració.

Si al menys en lo terç acte, n'hagues un profit l'obra del parany en que cau lo noble podria's arribar á compendrer, mes no succeheix; lo resultat final es lo meteix meteix que's podria obtenir en lo segon acte, si l'caràcter del patje fos una mica mes natural y tingués mes independència en l'escena en que *mestre Jordi* va á portar lo cens á son senyor, única, y sia dit de pas, que entre totes les del drama te veritable color de l'època.

Lo terç acte per açó meteix, es lo mes pobre de l'obra y l'que menys resisteix la critica perquè tot ell no te rahó de ser. Los personatjes van com portats per una má superior á ells que *ls* fa obrar ab no gayre correspondencia ab son caràcter, y entre moltes escenes, sinó llanguides perquè l'autor te vigor de sobres per inculcarles, inútils per al argument, se precipita á temps lo desenllas; hi ha coses belles en ell sense cap dupte com la poética descripció del treballar la daga ab que pensa venjar-se *mestre Jordi*, mes n'hi ha d'altres també com l'escena entre l'*Esquerrá* y la cambrera ó acompanyanta de la Sra. Baronesa en que á mes de desnaturalisarse los dos caràcters per un moment, desdiu de l'obra per lo tirat bufo ab que está tallada.

Ab tot y aquests defectes y d'alguns altres de mes ínfima válua que'n podriam assenyalar, com lo medi de que's val lo Sr. Baró per á introduir son patje á casa l'ferrer, te l'obra escenes y situacions de primer orde; l'exposició es feta ab gran coneixement del teatre y hasta simplement la balada que tant bé recita lo Sr. Parrenyo y que cada nit aplaudeix ab mes entusiasme l'públich per á posar en veritable situació als espectadors; escenes acabades en lo primer acte n'hi ha y diriam que aquest es lo mellor de l'obra, si en lo segon y en especial en son començ no hi haguesen les que hi han de veritable color y que sobran per si soles per acreditar á un autor. Recomenable es també, relativament á sa poca veritat natural, l'escena eminentment dramática del patje quasi al final del segon acte; concisa nerviuda y d'uns versos fets á la perfecció, y llástima es en veritat que seguidament vingan les escenes dels fadrins ferrers y en especial les expressions del *manxayre* despres de l'escena quasi bufa ab lo Sr. Baró que lleva del pensament dels espectadors l'impresió dramática que *ls* hi havia produït.

L'obra fou presentada en escena ab molta veritat y la ecxecució á càrrech de les senyores Soler, Cazorro, Mirambell, Mallí y dels senyors Parrenyo, Fontova, Clucellas, Llimona, etc., estigué en conjunt inmillorable, distingintse enpero entre tots, los senyors Soler y Cazorro y *ls* senyors Fontova y Clucellas.

Als actors y al autor enviam nostres aplaudiments, felicitant de tot cor á aquest per haver trencat, y desitjam prossegueca en est camí, la costum de posar pajessos en la escena per á representar en catalá, com d'un quant temps en aquesta part era consuetut.—R.

NOVAS.

Los inteligents llibreters d'esta ciutat, germans Llordachs (qual zel pera aplegar en son acreditat

establiment «La Anticuaria» una bona munió d'obras notables, edicions raras y manuscrits inédits de totes ciencias pero en especial de las que tenen interés y poden il·lustrar á Catalunya havém elogiats mes d'una volta en las columnas d'esta publicació) acaban de fer un donatiu de 26 obras en 28 volums, destinats á la Biblioteca universitaria y territorial de Strasbourg, per tal de correspondrer á la demanda que 'ls feu la Comissió espanyola formada pera contribuir al restabliment de dita biblioteca fundada en 1531 per Jacob Sturm von Sturmech y malhauradament destruïda, quan la guerra franco-prusiana, en la nit del 24 al 25 d'agost de 1870. Al objecte, donchs, de fer conèixer nostra llengua y literatura en aquella ciutat, ahí francesa y avuy alemanya, han procurat qu' en dites obras predominés lo element catalá. Nosaltres que tinguérem la satisfacció de véuerlas avans de llur remissió, dirém d'ellas: que hi han edicions dels segles XVII, XVIII y del actual; qu' algunas son escrites en catalá, altres en castellá sobre assumptos catalans, y las restants en castellá, y, finalment, que hi figuran produccions d'autors catalans desde lo segle XV hasta lo present, dels quals recordém á Jaume Roig, Pere Serafi, Francisco de Moncada, Antoni de Campmany, Torres Amat (*Memorias para formar un Diccionario de escritores catalanes*), Furió (*Diccionario de los Profesores de las bellas artes en Mallorca*) Llobet y Vall-llosera, Mayora, Bordas, Codina, Estorch, Bofarull (Antoni), Balaguer (Victor), Briz y Mas y Otzet, axis com los 2 volums dels Jochs Florals de Barcelona dels anys 1871 y 1872. Ab esta senzilla indicació comprendrá qualsevol quan digne es de llohansa lo desprendiment dels llibreters Llordachs, y mes que açó son amor á Catalunya que l' ha produhit. Verbalment, nos complaguérem en felicitarlos y avuy ho repetim, fentho publicament, no sols porque arribia á conèxensa de tots los catalanistas, sino pera notificar á aquets últims, que aquells, accedint á nostre prech, s' han encarregat de remètrer totes las presentallas que de llibres se vullan fer pera lo mencionat fi á D. Enrich Lemming, professor del Institut de San Isidro de Madrid (Prado, 4-2^a) y Secretari de la indicada Comissió, (composta ademés d'ell per los senyors Hartzembusch, Moreno Nieto, Rosell y Ruiz Aguilera), l' cual está degudament autorisat al efecte, per poder que li otorga lo primer President (Gobernador civil) d' Alsacia-Lorena, Sr. Von Möller, als 24 de Juny de 1872.

Lo Sr. President de la *Societat Catalana de socors mútuos de Buenos Aires* ha tingut la amabilitat de remetre'ns la memoria que la Junta Directiva ha presentat als sócs de la mateixa lo dia primer de mars de aquest any.

Nostres lectors saben be lo molt que en benefici de nostres compatricis fa dita Societat, quals individus, bons fills de Catalunya parlan, y escriuen en aquell apartat país la llengua patria. En esta memoria, escrita tota ab correct llenguatge, la Junta Directiva, fael guardadora del reglament que la regeix, esposa á la consideració de la societat fins los mes petits detalls de governació y al final enclou dos estats de lo gastat y cobrat per la tresoreria. Acompanya á la mateixa memoria una llista dels Srs. sócs que muntan al número de 127.

Tant de bo que l' eczemple fos seguit per tots los fills de Catalunya! tant de bo!; axis prompte veuriam naxer per tot arreu aquestas societats que darian á conèixer per tot arreu nostre llenguatge.

Atenent al satisfactori estat de la caixa, 135.398 pessons moneda corrent, creyem que la Junta Directiva no tardará á anunciarnos la publicació d' una revista qual aparició saludarem ab inmens goig los

que sabem lo molt be que podria produir aquesta.

L' *Ateneo Tarraconense de la clase obrera* s' ha servit enviarnos un eczemplar del aplech de travalls fets en homenatge al gran escriptor castellá En Miquel de Cervantes. Lo folleto, magníficament imprés, conté diferents treballs en prosa que honran molt á sos autors. Es de estranyar que est *Ateneo* que sempre s' ha distingit per la protecció que dona á las lletras no dongui participació en ellas á la llengua que parlan.

Hem assistit á la inauguració de l' *Exposició de flors* organizada en lo magnífich local ahont está instalat lo Foment de la Producció Nacional y no podem menys de felicitar á la Corporació en general y especialment als sócs á qual iniciativa's deu. Lo magnífich jardí, los dos salons que al meteix donan y 'l petit pati y la dependencia separada que hi ha al nivell del primer pis oferexen á la vista una munió de plantas d'ornament y flors de las mes variadas y raras especies que mostren l' avansament que en est ram s' ha anat operant entre nosaltres. En las salas del devant se vehuen ben combinats grupos demarischs imitant flors, un de fruyts, arreglat ab gran perfecció, essent en especial molt notables las mostrars d' herbas y flors tenyidas que s' han comensat á usar per adorno d' objectes de luxo y que atrauen las miradas dels concurrents ab los vius matissos de sos brillants colors.

Filla de la festa dels Jochs Florals siguié la vetllada que celebrá *La Jove Catalunya*, en lo saló de Cent de Casa la Ciutat l' últim dilluns en obsequi als poetas premiats. La escullida y numerosa concurrencia que opla 'l local tingué 'l gust de tornar á assaborir las bellesas de casi totes las poesias que 's llegiren en la festa del dia anterior com també molts dels segons y tercers premis y altres composicions dignes totes ellas dels aplausos ab que foren rebudas.

Despres del discurs del Sr. Nanot-Renart president enguan y de la Societat s' honrá la memoria dels poetas Clavé y Forteza llegint lo Sr. Aulestia l' *Anyorament* del primer, y del segon lo Sr. Thomas l' *orfanet saboyard*. Acte seguit y per l' orde que las anirem enunciant llegiren: lo Sr. Blanch y Piera *Lo Combat de Cadaques* de Ubach y Vinyeta; lo senyor Pirozzini, *S. Francesch s' hi moria*, de Verdaguier; lo Sr. Obrador sa *Cansó de gesta*; lo Sr. Matheu la *Cansó d' ara*; lo Sr. Thomas lo *Visca Aragó!* de Picó; lo Sr. Obrador la *Primera llágrima* de Miquel Costa; lo Sr. Reventos sa oda *Al Seyle*; lo Sr. Vinar-dell l' *Esglay*, de Pagés; lo Sr. Pirozzini llegí la seva balada *La mala muller*; lo Sr. Riera *Lo casament de'n Sisó* y *La fira de Girona*; lo Sr. Roca sa oda *Los dos besos*; lo Sr. Blanch *Lo mes bell palau*, de Careta; lo Sr. Palau y Gonzalez sa oda *Al sol* y una balada 'l Sr. Pau.

Lo secretari de la societat Sr. Torres y Reyatós despres de llegir una poesia del Sr. Puig y Durán pronunciá un discurs de gracias.

Las poesias dels Srs. Matheu, Riera y Pirozzini foren estrepitosament aplaudidas merexent los honors de la repetició.

Felicitem á esta societat per lo molt que 's desvetlla propagant la llengua patria. Per una vegada mes nos ha convenusut de que no s' estroncara lo renaxement de Catalunya.